Matematika 1

Gregor Dolinar

Fakulteta za elektrotehniko
Univerza v Ljubljani

12. november 2013

Graf funkcije $f : D \to \mathbb{R}$, $D \subseteq \mathbb{R}$, je množica

$$\Gamma(f) = \{(x, f(x)) : x \in D\} \subseteq \mathbb{R} \times \mathbb{R},$$

torej podmnožica ravnine $\mathbb{R}^2$.
Grafi funkcij, ki jih bomo obravnavali, bodo največkrat krivulje v ravnini.

Neka podmnožica ravnine je lahko graf neke funkcije, če vsaka premica, vzporedna z ordinatno osjo, seka to podmnožico v največ eni točki.

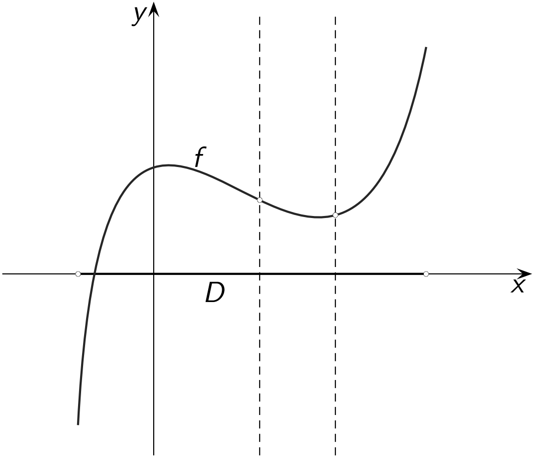

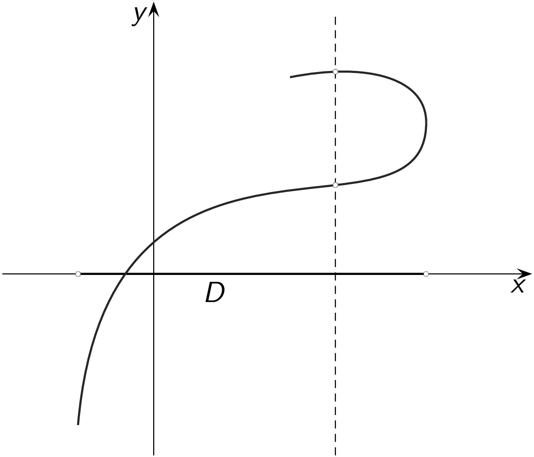
y
x
D

Trditev

Funkcija $f\colon D \to \mathbb{R}$, $D \subseteq \mathbb{R}$, je injektivna, če vsaka premica, vzporedna z abscisno osjo, seka graf funkcije f največ enkrat.

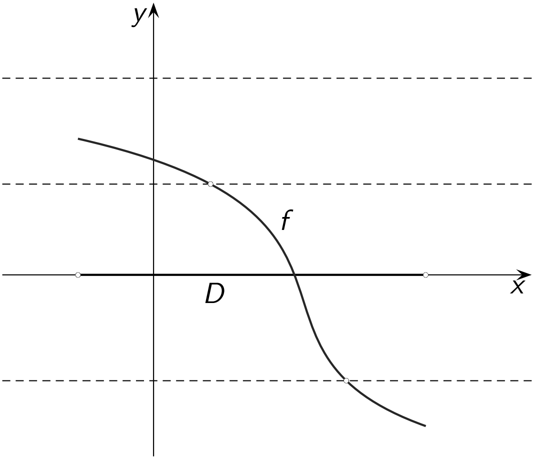

Trditev

Funkcija $f\colon D \to \mathbb{R}$, $D \subseteq \mathbb{R}$, je surjektivna, če vsaka premica, vzporedna z abscisno osjo, seka graf funkcije f vsaj enkrat.

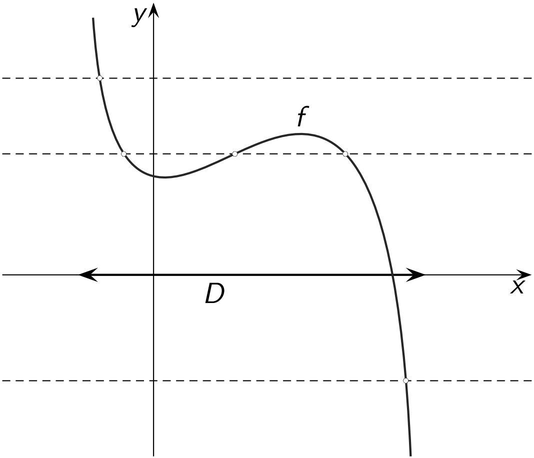

Funkcija $f\colon D \to \mathbb{R}$, $D \subseteq \mathbb{R}$, je soda, če je

$$f(-x) = f(x)$$

za vsak $x \in D$. Graf sode funkcije je simetričen glede na ordinatno os.

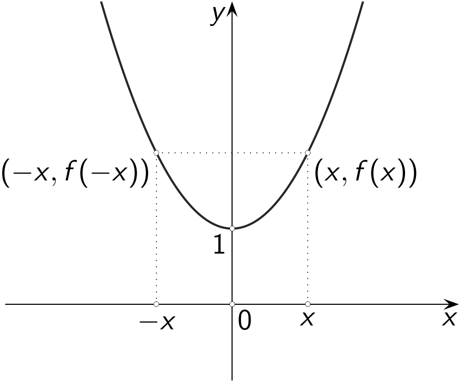

Funkcija $f\colon D \to \mathbb{R}$, $D \subseteq \mathbb{R}$, je liha, če je $f(-x) = -f(x)$ za vsak $x \in D$. Graf lihe funkcije je simetričen glede na koordinatno izhodišče.

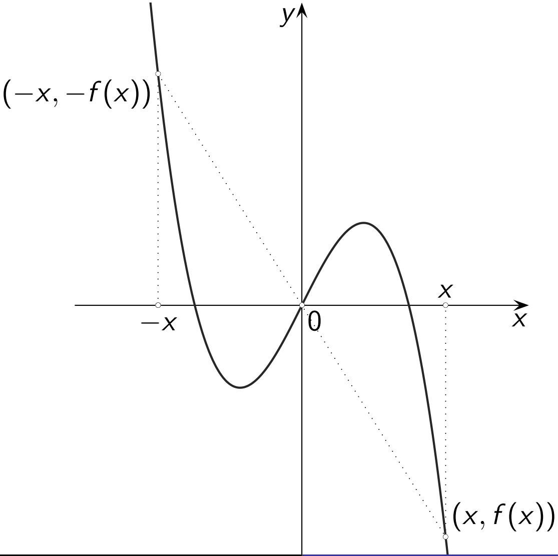

Opomba

Večina funkcij ni ne lihih in ne sodih.

Opomba

Podobno kot pri zaporedjih definiramo, kdaj je funkcija naraščajoa, strogo naraščajoča, padajoča, strogo padajoča, monotona, strogo monotona, navzgor omejena, navzdol omejena, omejena.

Definicija

Naj bo $f\colon D \to \mathbb{R}$, $D \subseteq \mathbb{R}$, injektivna funkcija. Potem funkcijo f^{-1}, ki slika iz množice $f(D)$ v množico D, in za katero velja $f^{-1}(f(x)) = x$ za vsak $x \in D$, imenujemo inverzna funkcija funkcije f.

Inverzno funkcijo f^{-1} eksplicitno podane funkcije f izračunamo tako, da zamenjamo vlogi spremenljivk $y = f(x)$, torej $x = f(y)$, in nato izrazimo y kot funkcijo x.
Graf inverzne funkcije f^{-1} dobimo tako, da prezrcalimo graf funkcije f prek simetrale lihih kvadrantov.

Primer

Naj bo funkcija f podana s predpisom $f(x) = \frac{5}{2}x + \frac{3}{2}$. Izračunajmo inverzno funkcijo f^{-1}.

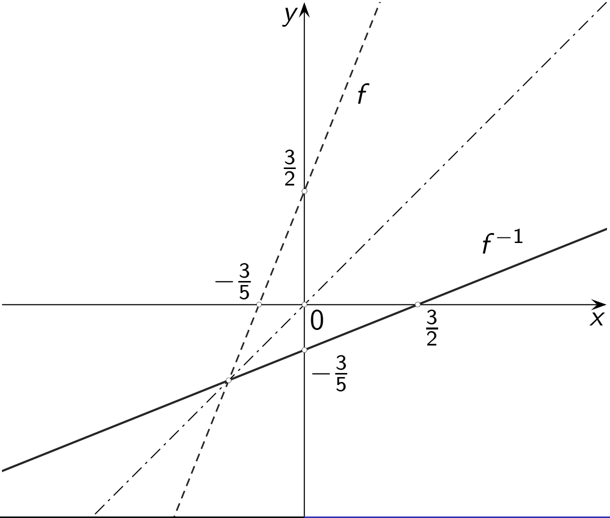

Naj bosta $f\colon D \to \mathbb{R}$ in $g\colon D \to \mathbb{R}$, $D \subseteq \mathbb{R}$, funkciji, definirani na istem definicijskem območju.
Potem lahko definiramo funkcije

- $(f+g)(x) = f(x) + g(x)$
- $(f-g)(x) = f(x) - g(x)$
- $(f \cdot g)(x) = f(x) \cdot g(x)$
- $\frac{f}{g}(x) = \frac{f(x)}{g(x)}$, kjer je $g(x) \neq 0$ za vsak $x \in D$.

Opomba

Ničla funkcije f je vsako tako število $x_0 \in D$, za katero velja, da je $f(x_0) = 0$.

Za funkciji $f\colon \mathbb{R} \to \mathbb{R}$ in $g\colon \mathbb{R} \to \mathbb{R}$ lahko izračunamo kompozitum $f \circ g$ in $g \circ f$.
V splošnem ta dva kompozituma nista enaka, torej kompozitum funkcij ni komutativna relacija:

$$f \circ g \neq g \circ f.$$

Primer

Naj bo $f(x) = x^2 - 2x$, $g(x) = \frac{1}{2}x - \frac{2}{x}$. Izračunajmo $f \circ g$ in $g \circ f$.

Funkcijski predpis funkcije lahko podamo na več načinov:

- eksplictno, torej $y = f(x)$
- implicitno, torej $F(x, y) = 0$
- parametrično, torej $x = x(t)$, $y = y(t)$

Primer

Zapišimo funkcijo, katere graf je zgornja polovica krožnice s polmerom a:

- $y = \sqrt{a^2 - x^2}$
- $x^2 + y^2 - a^2 = 0$
- $x = a\cos t,\ y = a\sin t$

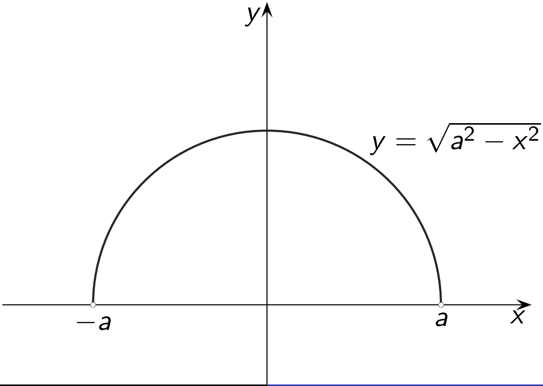

Pregled elementarnih funkcij

Polinom

Funkcijo oblike

$$f(x) = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} \ldots + a_1 x + a_0.$$

$a_n \neq 0$, $a_i \in \mathbb{R}$, $i = 0, \ldots, n$, imenujemo polinom.
Definicijsko območje vsakega polinoma je $\mathbb{R}$.
Polinome ponavadi označimo s črko p, torej $f = p$. Število n imenujemo stopnja polinoma p.

Izrek (Osnovni izrek algebre)

Polinom p stopnje n ima največ n realnih ničel, torej $p(x) = 0$ za največ n različnih realnih vrednosti spremenljivke x. Natančneje, polinom p stopnje n ima natanko n kompleksnih ničel. Nekatere ničle so lahko tudi večkratne.

Če ima polinom p točno n realnih ničel $x_1, \ldots, x_n$, potem lahko polinom p zapišemo v obliki

$$p(x) = a_n(x - x_n) \ldots (x - x_1).$$

Primer

Narišimo polinom

$$p(x) = -x^3 + 3x + 2.$$

Ničle polinoma lahko poskusimo poiskati s Hornerjevim algoritmom.

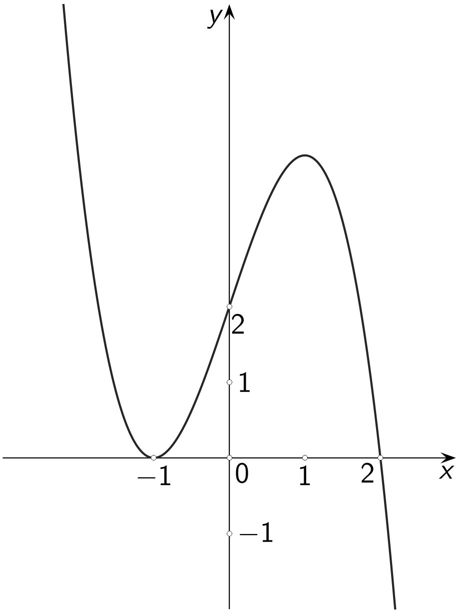
y
x
2
1
0
−1
−1
1
2

Racionalna funkcija

Funkcijo oblike

$$f(x) = \frac{p(x)}{q(x)},$$

kjer sta p in q polinoma, imenujemo racionalna funkcija.

Definicijsko območje racionalne funkcije je množica

$$\mathbb{R} \setminus \{x : q(x) = 0\}.$$

Po osnovnem izreku algebre je števil, kjer racionalna funkcija ni definirna, največ toliko, kot je stopnja polinoma q.

Če polinom q nima realnih ničel (na primer, $q(x) = x^2 + 1$), potem je racionalna funkcija definirana za vsako realno število.

Če za racionalno funkcijo $f = \frac{p}{q}$ polinoma p in q nimata skupnih ničel, potem velja:

- ničle polinoma p so tudi ničle racionalne funkcije f,
- ničle polinoma q so poli racionalne funkcije f, torej je f v okolici ničel polinoma q neomejena.

Če je stopnja polinoma p manjša od stopnje polinoma q, potem ima racionalna funkcija vodoravno asimptoto $y = 0$.

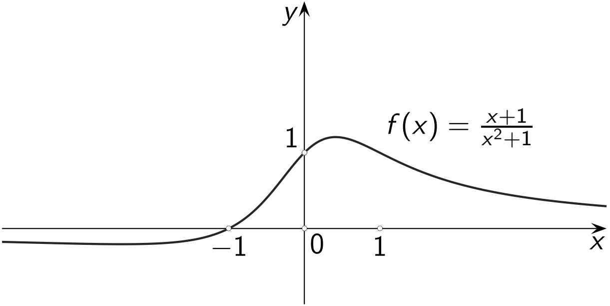

Če sta stopnji polinoma p in q enaki, potem ima racionalna funkcija vodoravno asimptoto.

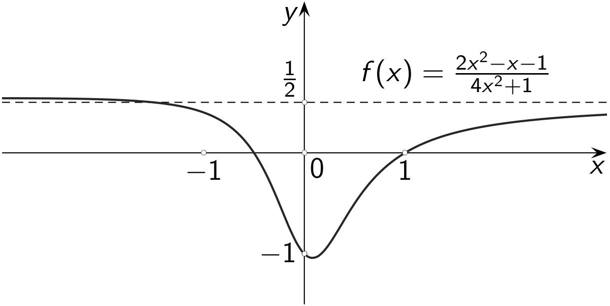

Če je stopnja polinoma p za ena večja od stopnje polinoma q, potem ima racionalna funkcija za asimptoto premico.

Primer

Narisati želimo graf racionalne funkcije

$$f(x) = \frac{x^2(x+1)}{x^2-4}.$$

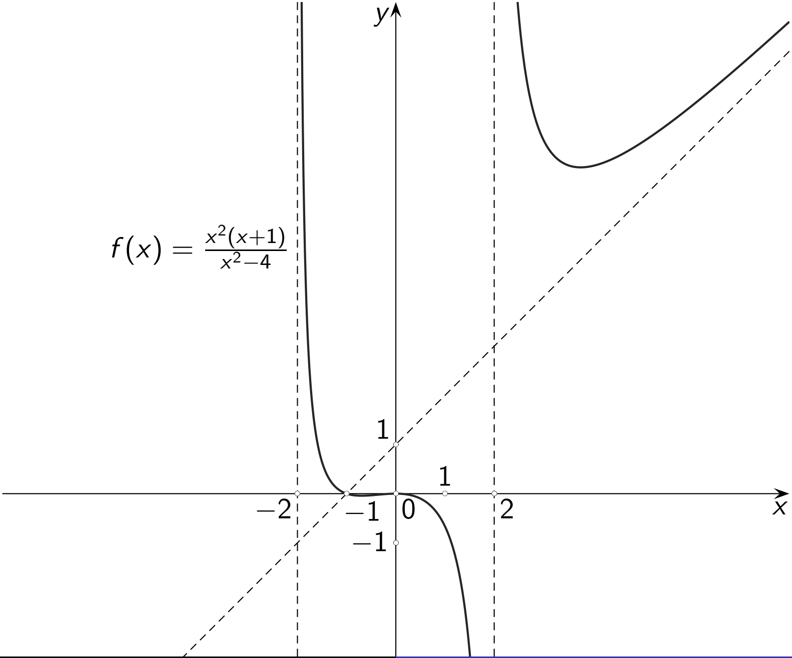

y
x
$f(x) = \frac{x^2(x+1)}{x^2-4}$
1
1
−2
−1
0
2
−1